

JAMIYATDA IKKITILLILIK VA KO'PTILLILIKNING RIVOJLANISH
SABABLARI.

Ro'ziyev Sherzod Yashinboy o'g'li

*Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti Markaziy Osiyo xalqlari tillari va
madaniyati instituti 4-bosqich 401- guruh talabasi.*

e.mail: sherzodroziyev236@gmail.com

Usmonova Farangiz Vaxobjon qizi

*Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti Markaziy Osiyo xalqlari tillari va
madaniyati instituti 4-bosqich 401- guruh talabasi.*

e.mail: farangizusmonova69@gmail.com

Annotatsiya: *Maqolada ikkitillilik va ko'ptillilikning shakllanishi hamda rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar tahlil qilinadi. Globalizatsiya, migratsiya, aralash nikohlar va ta'lim tizimida xorijiy tillarni o'qitishning roli yoritiladi. Shuningdek, ko'ptillilikning iqtisodiy afzalliklari, ommaviy axborot vositalari, texnologiya va sun'iy intellektning tillararo muloqotni rivojlantirishdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Hukumat til siyosatining lingvistik xilma-xillikni saqlash va qo'llab-quvvatlashdagi o'rni asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *ikkitillilik, ko'ptillilik, globalizatsiya, bilingval ta'lim, til siyosati.*

Annotation: *The article examines key factors influencing the development of bilingualism and multilingualism. It highlights the roles of globalization, migration, interlingual marriages, and foreign language education. The economic benefits of multilingualism, along with the impact of mass media, technology, and artificial intelligence on cross-linguistic communication, are also discussed. Special attention is given to government language policies in preserving and promoting linguistic diversity.*

Keywords: *bilingualism, multilingualism, globalization, bilingual education, language policy.*

1. Globalizatsiya va migratsiyaning ikkitillilik : va ko'ptillilikka ta'siri.

Globalizatsiya til aloqalarini kuchaytiradi. Dunyo tobora o'zaro bog'lanib borar ekan, turli tillarda so'zlashuvchi odamlarning migratsiyasi ularni yaqinlashtiradi. Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy media platformalari tillararo aloqa va madaniy almashinuvni osonlashtirib, global miqyosda lingvistik muhitni boyitadi. Migratsiya turli mintaqalarda ikkitillilikning o'sishiga sezilarli hissa qo'shadi. Turli lingvistik jamoalarning o'zaro ta'siri natijasida tilda turli o'zgarishlar sodir bo'ladi, bu esa til almashinuvi, so'z boyligining o'zgarishi va gibrid tillarning paydo bo'lishiga olib keladi. Demak, migratsiya turli lingvistik jamoalarni birlashtirib, ularning o'zaro ta'siri orqali til almashinuviga va ikkitillilikning rivojlanishiga zamin yaratadi.

2) Turli tillarda so'zlashuvchi shaxslar o'rtasidagi nikohlar va aralash oilalarning roli.

Turli tillarda so'zlashuvchi shaxslar o'rtasidagi nikohlar ko'ptillilikning rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Turli tillarda so'zlashuvchi ota-onalar farzandlarining ikki yoki undan ortiq tilni o'rganish ehtimolini sezilarli darajada oshiradi. Interlingval nikohlar farzandlarning ko'p tillarni bilishiga olib keladi, bu esa jamiyatda ko'ptillilikning tarqalishiga yordam beradi. Ota-onalarning turli vaziyatlarda til tanlash strategiyalari farzandlarning qaysi tillarni o'rganishiga bevosita ta'sir qiladi. Bilingval ota-onalarning farzandlari ikkita tilni bir vaqtda o'rganishlari mumkin yoki birinchi tilni o'rganganidan keyin ikkinchi tilni o'rganishlari mumkin. Bilingval bolalar ba'zan tillarni aralashtirib yuborishlari mumkin, bu normal holatdir va tilni yaxshi o'zlashtirayotganligining belgisidir. Bilingval muhitda o'sgan bolalar ikki tilni o'zlashtirish jarayonida o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'ladilar.

3) Ta'lim tizimida xorijiy tillarni o'qitishning hissasi.

Ta'lim tizimi xorijiy tillarni o'qitish-ikkitillilik va ko'ptillilikni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Erta yoshdan til o'rganish bolalarning kognitiv rivojlanishini yaxshilaydi. Dual til dasturlari talabalarning ikki tilda ham yuqori darajada bilim olishiga yordam beradi. Ushbu dasturlar akademik muvaffaqiyatni oshiradi va kognitiv moslashuvchanlikni rivojlantiradi. Erta til o'rganish xotira bilan bog'liq muammolarni hal qilish va diqqatni jamlash kabi kognitiv qobiliyatlarni yaxshilaydi. Bilingval bolalar ko'pincha monolingval bolalarga nisbatan akademik ko'rsatkichlari yuqori bo'ladi.

5) Ko'p tillarni bilishning iqtisodiy afzalliklari.

Ko'p tillarni bilish shaxsiy daromad va ish bilan ta'minlanish imkoniyatlarini sezilarli darajada oshiradi. Chunki bilingvizm ish beruvchilar tomonidan qadrlanadi va bilingval xodimlar ko'pincha monolingval xodimlarga nisbatan yuqori maosh oladilar. Ko'p tillarni bilish ish topish imkoniyatlarini oshiradi. Ko'ptillilik mamlakatning iqtisodiy o'sishiga va xalqaro savdo aloqalarining rivojlanishiga yordam beradi. Ko'p tillarni biladigan ishchilar xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni oshiradi. Sog'liqni saqlash, ta'lim, xizmat ko'rsatish, moliya va texnologiya sohalarida bilingval xodimlarga talab yuqori. Global kompaniyalar turli tillarda muloqot qila oladigan xodimlarni afzal ko'radilar.

6) Madaniy almashinuv, ommaviy axborot vositalari va internetning ta'siri.

Madaniy almashinuv til o'rganishga bo'lgan qiziqishni oshiradi va motivatsiyani kuchaytiradi. Boshqa til vakillarining madaniyatlari bilan tanishish til o'rganishning amaliy ahamiyatini ko'rsatadi. Ommaviy axborot vositalari global lingvistik voqelikni aks ettiradi va ikkitillilikni targ'ib qilishi mumkin. Bilingval jurnalistika turli jamoalar o'rtasida tushunishni yaxshilaydi. Ommaviy axborot vositalari jamiyatda ikkitillilik va ko'ptillilikning tarqalishida muhim rol o'ynaydi, ular orqali tillararo aloqa va madaniy almashinuv kengayadi. Internet va ijtimoiy media ko'ptillilikning kengayishiga yordam beradi, lekin shu bilan birga ayrim muammolarni ham keltirib chiqaradi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar ko'ptillilik uchun yangi imkoniyatlar yaratadi, shu bilan birga, internetda ayrim

tillarning ustunligi lingvistik xilma-xillikni cheklashi mumkin. Masalan ingliz tilining ustunligi lingvistik xilma-xillik uchun muammo tug'diradi.

7) Texnologiyaning rivojlanishi va ko'ptillilik.

Zamonaviy aloqa texnologiyalari turli tillarda so'zlashuvchi odamlar o'rtasida muloqotni osonlashtiradi. Internet, elektron pochta, ijtimoiy tarmoqlar va videoqo'ng'iroqlar tillararo muloqotni soddalashtiradi. Bu texnologiyalar global miqyosda tillararo hamkorlik va almashinuvni zamin yaratadi. Onlayn tarjima vositalari til o'rganishda yordam beradi, lekin ularning imkoniyatlari cheklangan. Tarjima vositalari matnlarni tushunishga yordam beradi, lekin o'zga til vakillarining madaniyatini to'liq yetkaza olmaydi. Tarjima vositalari til o'rganish uchun qulay, ammo mukammal emas, lekin ulardan oqilona foydalanish samarali natijalarga olib keladi. Sun'iy intellekt til o'rganish va tarjima sohasidagi inqilobdir. U til o'rganish va tarjima uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Unga asoslangan dasturlar o'rganishni yanada shaxsiylashtiradi, samarali va qiziqarli qiladi.

8) Hukumat Siyosati va Til Siyosati.

Hukumat siyosati ikkitillilik va ko'ptillilikni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Til siyosati lingvistik xilma-xillikni saqlash va rivojlantirishga qaratilgan bo'lsa, hukumat ikkitillilik va ko'ptillilikni qo'llab-quvvatlaydigan siyosat olib borsa, bu mamlakatda ikkitillilik va ko'ptillilik rivojiga ulkan hissa qo'shadi. Buning uchun hukumatning til siyosati ozchilik tillarini himoya qilish va ularning rivojlanishini qo'llab-quvvatlashi kerak, til o'rganish va madaniy merosni saqlash uchun moliyaviy yordam ko'rsatishi zarur, ta'limda ko'ptillilikni qo'llab-quvvatlashi shart. Misol uchun bilingval ta'lim siyosati talabalarga ikki tilda ham ta'lim olish imkoniyatini beradi. Bilingval ta'lim dasturlari akademik muvaffaqiyatga erishishga va kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa

Yuqorida keltirgan barcha omillar va ularning ta'sir etish mexanizmi ixcham ko'rinishda namoyish etuvchi jadval:

Omil	Ta'sir mexanizmi
Globalizatsiya va migratsiya	Til aloqalarining kuchayishi, migratsiya orqali turli tillarda so'zlashuvchilarning yaqinlashuvi
Nikohlararo munosabatlar va aralash oilalar	Turli tillarda so'zlashuvchi ota-onalarning farzandlarida ko'p tillarni bilish ehtimolining oshishi
Ta'lim tizimida xorijiy tillarni o'qitish	Xorijiy tillarni o'rganish orqali ikkitillilik va ko'ptillilikning kengayishi, dual til dasturlarining samaradorligi
Ko'p tillarni bilishning iqtisodiy afzalliklari	Shaxsiy daromadning oshishi, ish bilan ta'minlanish imkoniyatlarining kengayishi, mamlakat iqtisodiyotiga va xalqaro savdoga

Omil	Ta'sir mexanizmi
	ijobiy ta'sir ko'rsatish
Madaniy almashinuv, ommaviy axborot vositalari va internet	Til o'rganishga bo'lgan motivatsiyaning oshishi, tillararo aloqa va madaniy almashinuvning kengayishi
Texnologiyaning rivojlanishi	Turli tillarda so'zlashuvchi odamlar o'rtasidagi aloqalarning osonlashuvi, tarjima vositalari va sun'iy intellektning roli
Hukumat siyosati va til siyosati	Ikkitillilik va ko'ptillilikni qo'llab-quvvatlash, lingvistik xilma-xillikni saqlash va rivojlantirish

Foydalanilgan manbalar:

Adabiyotlar:

1. A. Berdialiyev va M. Turdibekov, Sotsiolingvistika. Darslik. - Toshkent, 2022.

Online saytlar:

1. Multilingualism and globalization - Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Multilingualism_and_globalization
2. Migration's Impact: Language & Culture Transformation - Australian Translation Services, <https://australiantranslationservices.com.au/migration-transforms-language-and-culture/>
3. Bilingualism in the Globalization Era | Bilingualism in History Class Notes - Fiveable, <https://library.fiveable.me/bilingualism-in-history/unit-6>
4. The Benefits of Bilingual Education for Students - Stamford American School HK, <https://www.sais.edu.hk/blog/the-benefits-of-bilingual-education-for-students-in-a-globalized-world/>
5. Family Language Strategies, <http://multilingual-families.com/family-language-strategies/>